

De gestudeerde Vrouw in haar Leven en Werk

Uit het onderzoek

Een kantelgeneratie

In haar boek over het leven van VVSL-leden die aankwamen in 1955 beschrijft Marijke Harberts een toespraak van een mevrouw drs. L.M. ten Cate-Tazelaar. 'Aanstaande vrouwelijke studenten. Jullie Novitiaats-Commissie heeft mij verzocht te spreken over De gestudeerde Vrouw in haar Leven en Werk.

Jullie hebben het voorrecht te mogen studeren, kennis te maken met de wetenschap en je intellectueel te ontplooiën. Maar deze bevoorrechte positie heeft ook haar schaduwzijde. Immers, aan het einde van de studietijd wacht voor de meesten van jullie het huwelijk. Veel meer dan voor een man betekent het huwelijk voor een vrouw een keuze, waarbij zij haar eigen carrière ondergeschikt moet maken aan die van haar man. Met haar huwelijk kiest zij voor echtgenoot en kinderen."

Een toespraak die Thierry Baudet als muziek in de oren moet klinken, maar die anno 2019 volkomen uit de tijd lijkt.

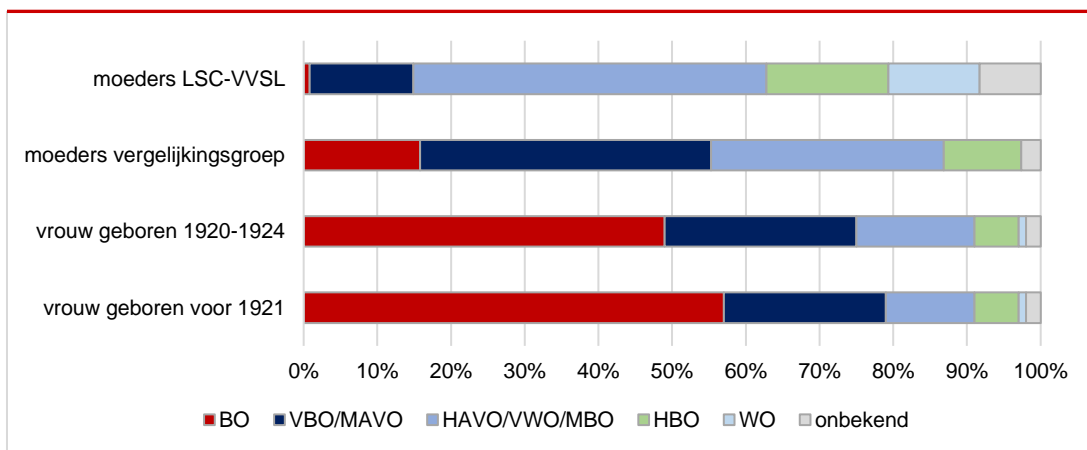

Rolmodellen

Hoe dachten wij, als aankomende èles, dat te gaan doen toen we aan onze studie begonnen? Wat waren onze rolmodellen? Waren die gebaseerd op de boekjes van de Kluitman jeugdserie voor oudere meisjes: Loes geeft het stuur over en Babs' bootje krijgt een stuurman? Of waren we al geïndoctrineerd door Joke Kool-Smits Het onbehagen bij de vrouw? En wat zagen we in onze omgeving?

Uit ons onderzoek blijkt dat in 1969 twee derde van de moeders 'thuismoeder' was en geen betaalde baan had. Maar ook dat een derde van de deelnemers een werkende moeder had, relatief vaak met een volledige baan (LSC 15%, VVSL

10%, LUF 10%). Dat is ongebruikelijk veel als je kijkt naar de oratie van Kea Tijdens (2006). In haar onderzoek naar de veranderingen in de arbeidsparticipatie van vrouwen tussen 1945 en 2005 toont zij aan dat vrouwen in de jaren '50 en '60 doorgaans stopten met werken als ze trouwden. En dat pas in de jaren '60 de eerste herintreders op de markt kwamen. Wij werden omstreeks 1950 geboren en misschien gingen een deel van de moeders weer werken toen wij in de jaren '60 naar school gingen. Dat kan ook samenhangen met het opleidingsniveau van de moeders van studenten eind jaren zestig. Dat was hoog in vergelijking met hun leeftijdgenoten. Hoewel Tijdens in haar oratie ook aangeeft dat de relatie tussen opleiding en arbeidsparticipatie van vrouwen pas na 1970 duidelijk wordt.

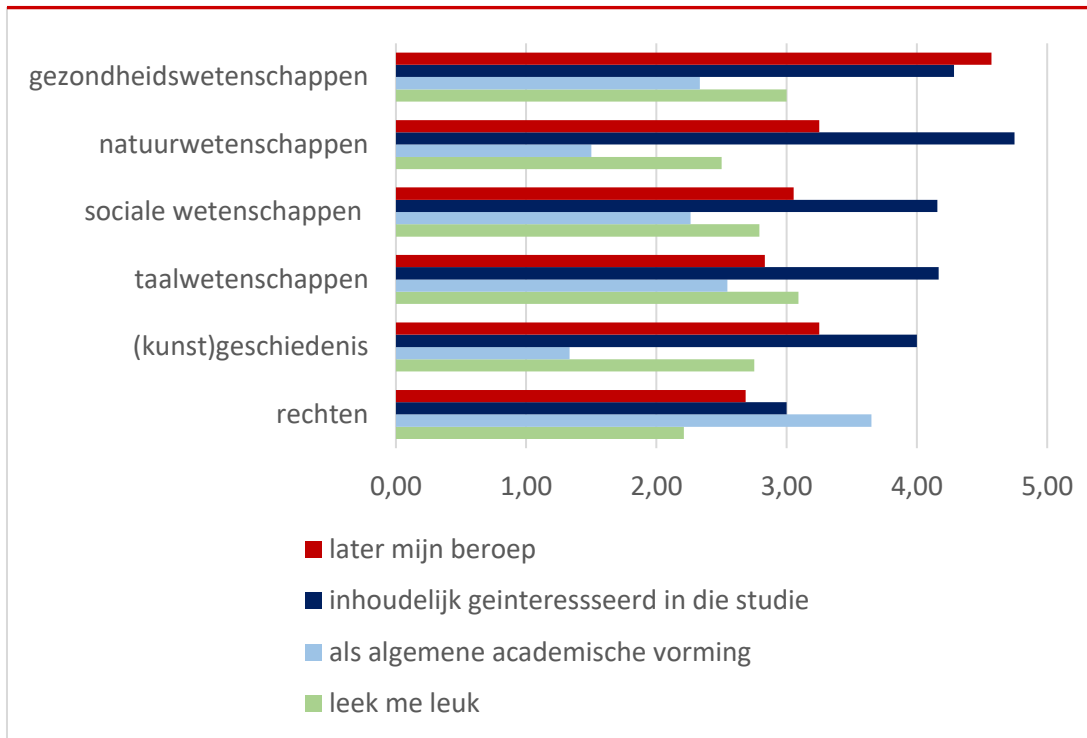
Opleidingsniveau van moeders uit de LSC-VVSL-groep en de vergelijkingsgroep vergeleken met CBS-gegevens over vrouwen uit vergelijkbare geboortecohorten.

Verdeelde meningen

Bij ons waren de meningen verdeeld. Terugkijkend dachten we dat de inhoudelijke interesse in een studiegebied het belangrijkste was bij de keuze voor een bepaalde studie. 90% van de VVSL-leden antwoordde hier dat dit matig (20%), sterk (40%) of zeer sterk (30%) van invloed was. Ook de wens om 'hierin later mijn beroep uit te oefenen' was (25% matig, 20% sterk, 25% zeer sterk) van invloed. Daarnaast noemde 55% dat de studie haar leuk leek en 52% zag het als een algemene academische vorming. De invloed van ouders of familie en de keuze van vriendinnen werden door bijna niemand als belangrijk genoemd. Nog minder vaak was er een wens om een eigen onderneming te starten (5%) of leiding te geven in een bedrijf of instelling.

Waar de nadruk lag was overigens wel afhankelijk van welke studie was gekozen. Studenten gezondheidswetenschappen (geneeskunde en farmacie) kozen hun studie, naast de inhoudelijke interesse (gemiddeld 4,29), vooral

met het oog erop hiermee later hun beroep te kunnen uitoefenen (gemiddeld 4,57). Studenten natuurwetenschappen (biologie en scheikunde) hechtten het grootste belang aan de inhoud van de studie, gemiddeld 4,75, gevolgd door studenten taalwetenschappen (gem 4,17) en sociale wetenschappen (gemiddeld 4,16). Rechtenstudenten gaven de inhoudelijke interesse gemiddeld een 3,0 op een 5-punts schaal, zij vonden de algemene academische vorming het belangrijkste (gemiddeld 3,65).

Invloed op de studiekeuze, gemiddelde score op een 5-puntschaal

En wie waren onze rolmodellen in de studententijd? Die waren er nauwelijks. Sophia Antoniades, in 1929 aangesteld als buitengewoon hoogleraar Grieks, was niet alleen de eerste maar tot 1949 ook de enige vrouwelijke hoogleraar aan de Leidse universiteit. Tussen 1949 en 1969 zijn nog 11 vrouwen benoemd tot lector of (buitengewoon) hoogleraar, van wie zeven nog in functie waren toen wij aankwamen. Vijf vrouwelijke lectores, een buitengewoon hoogleraar en een gewoon hoogleraar (tabel 4.1.1). Zes jaar later, tegen het eind van onze studie was het aantal lectores uitgebreid tot 7, het aantal buitengewoon hoogleraren tot 2 en gewoon hoogleraren tot 3. In hoeverre dat een rol heeft gespeeld weten we niet, maar niet iedereen vond zijn draai in de gekozen studie. Twaalf vrouwen zijn omgezwaaid naar een andere universitaire studie: twee rechtenstudenten gingen door naar (kunst) geschiedenis, een studente ging na haar kandidaats in de natuurweten-

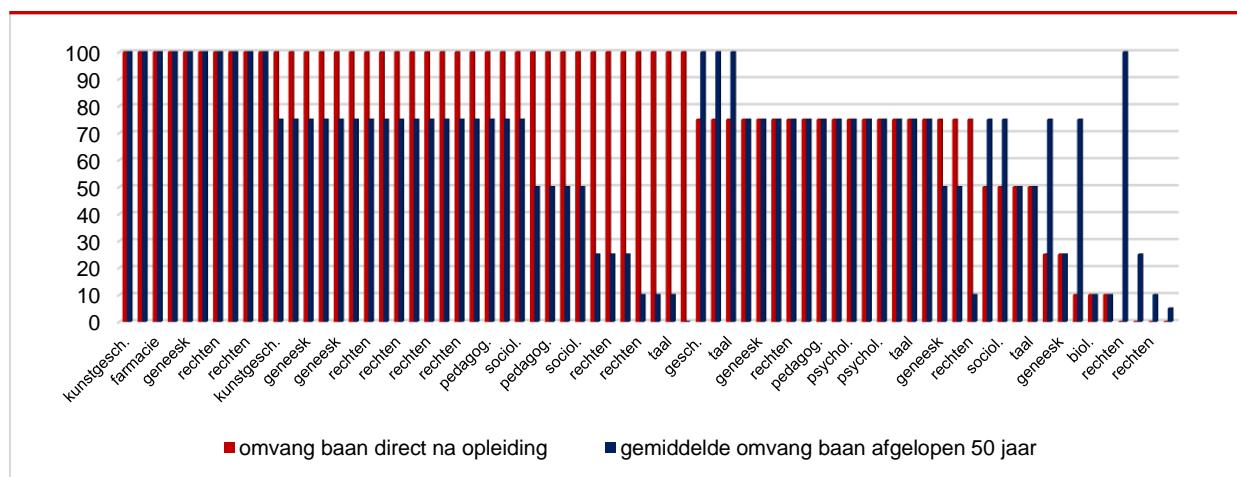
schappen door met bedrijfskunde, twee studenten sociale wetenschappen wisselden binnen dat veld van studierichting en een derde ging rechten studeren. Elf studenten (rechten 2, sociale wetenschappen 6, taalwetenschappen 2 en geschiedenis 1) zijn gestopt en iets anders gaan doen.

Na de studie ging iedereen werken. Vier vrouwen niet in een betaalde baan, maar als verzorger van het eigen gezin. En dat is ook werk zoals een van hen opmerkte 'tja, ik vond kinderen krijgen en opvoeden een flinke uitdaging en voldoening gevend. Het verbaast mij dat dit kennelijk niet als onbetaald werk wordt gezien'. De rest in een betaalde baan. Een kwart van de respondenten combineerde dat al direct na

het afstuderen met een vervolgopleiding, een specialisatie of een promotietraject. Ruim de helft (55%) startte haar carrière in een full time baan en een kwart in een baan van meer dan 50%. Maar dat veranderde in de loop van het leven. Slechts 11 vrouwen gaven aan hun hele leven full time te hebben gewerkt. De overige deelnemers werkten geheel of gedeeltelijk in deeltijd, waarbij 11 vrouwen meer en 30 vrouwen minder uren gingen werken dan aan het begin van hun carrière, een vrouw is na haar eerste baan gestopt met werken.

Sophia Antoniadis, de eerste vrouwelijke hoogleraar in Leiden

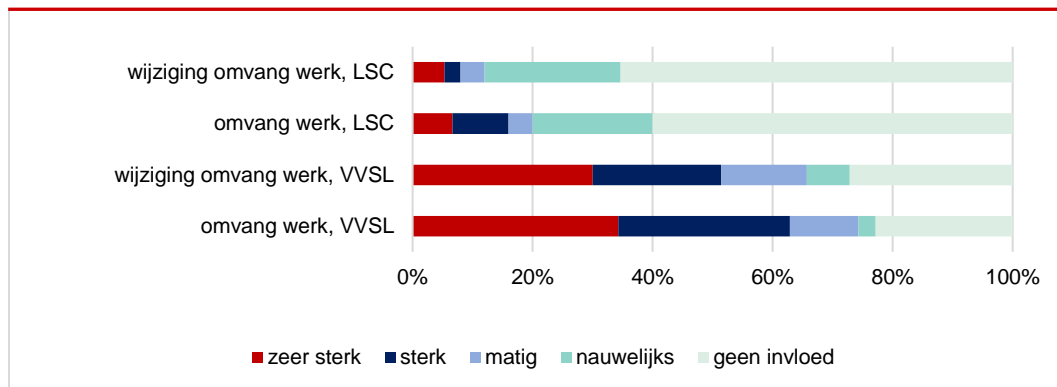

Omvang van de baan direct na het afsturen en gemiddeld in het latere leven.

Kinderen

Het krijgen van kinderen was voor de meeste vrouwen sterk van invloed op de omvang van hun werk en wijzigingen daarin. Van de 16 vrouwen die aangaven dat dit geen invloed had gehad waren 13 kinderloos gebleven. Daarnaast was verblijf in het buitenland soms een beperkende factor zoals een van de deelnemers ook in een toelichting schreef.

Dat was anders bij de mannen. Vrijwel alle mannen hadden een volledige baan, hoewel enkelen niet altijd zo veel konden werken als zij wilden in verband met de eisen die het gezin stelde. Slechts twee LSC-leden zijn ten behoeve van het gezinsleven minder dan 100% gaan werken.

Invloed van het gezinsleven op (wijzigingen in) de omvang van het werk bij mannen en vrouwen

In de interviews elders in dit boek is te lezen dat dat werken voor vrouwen niet zonder slag of stoot ging. Henriette Limburg vertelt dat vrouwelijke assistenten in de oogheelkunde in Leiden heel gewoon waren, maar dat haar eerdere sollicitaties in de algemene chirurgie tot ongeloof leidden: 'Mevrouw wat komt u hier doen'. Dettie Veering vertelt dat zij in de anesthesiologie goed terecht kwam, maar dat de eerste vrouwelijke assistent bij de heelkunde gewoon weggepest werd. En bij Marieke Houwert-de Jong was de hoogleraar vergeten haar te laten tekenen dat zij in de assistententijd niet zwanger zou worden. Toen dat wel gebeurde moest het verlof maar in haar eigen tijd.

Mijn eigen ervaring als derde vrouw in een groep van 18 assistenten in opleiding in het Wilhelmina Kinderziekenhuis (WKZ) was dat kinderen krijgen bij niemand op kwam. Dat deed je gewoon niet. Dat veranderde overigens razendsnel en zes jaar later zorgden vrouwelijke assistenten

er wel voor dat ze hun kinderen kregen tijdens de opleiding, omdat zwangerschapsverlof dan beter geregeld was dan in een maatschap. Inmiddels is de hele geneeskunde een vrouwenvak geworden. Bij de kindergeneeskunde wordt een mannelijke sollicitant al met gejuich binnen gehaald.

Pioniers

Wij waren pioniers. We bleven niet thuis zoals de generatie voor ons, maar combineerden werk en gezin. We behoorden tot de eerste vrouwen in ons vakgebied en moesten nog van alles uitvinden. Er waren nauwelijks voorbeelden hoe je kinderen en werk kunt combineren, laat staan hoe je carrière kunt maken naast een gezin. Van de drie vrouwelijke kinderartsen die in mijn opleidingstijd in het WKZ werkten waren er zoals wij zeiden 'twee getrouwd met het ziekenhuis en de derde met een meneer maar zonder kinderen'.

De zoontjes van mevrouw ten Cate-Tazelaar waren een jaar of zeven toen zij haar lezing uit de eerste alinea hield. Die waren in '69 dus net op de leeftijd om te studeren en hadden van hun moeder geleerd dat een vrouw wel kan studeren, maar dat ze thuis blijft als de kinderen klein zijn. En zoals John Degener schrijft in het hoofdstuk *De Leidse student en de maatschappij* interesseerden die zich ook niet zo voor de ontwikkelingen rond de emancipatie. En omdat er voor kinderopvang nog niets geregeld was, kleuterdagverblijf en BSO bestonden nog niet, vonden we ook dat uit. We regelden au pairs, oppasmoeders of ruilden met een zus of vriendin. We organiseerden 'iets' om op tijd, vaak al om 8.00 uur, op het werk te zijn, terwijl de school pas om 9.00 uur begon.

Maar we zijn er gekomen, en hoe. Terugkijkend op het werkzame leven zegt 20% van de deelnemers niet ontevreden te zijn, ruim 50% kijkt met voldoening terug en 20% heeft meer bereikt dan zij zelf had verwacht. Wat die voldoening bracht varieerde: 'altijd met plezier gewerkt', 'mee te werken aan een houtje-touwtje bibliotheekstelsel dat inmiddels wereldwijd wordt gebruikt', 'raadsadviseur bij justitie', 'hoogleraarschap', 'het opzetten van een eigen praktijk', 'mijn besluit om IC-verpleegkundige te worden', 'leidinggevende functie', om er maar een paar te noemen.

En nu?

Het vroegpensioen bestaat niet meer, maar de helft van de deelnemers is toch voor hun 65e jaar gestopt, een kwart werkte ook na de 65 nog door en een kwart is nog niet gestopt.

Onze dochters weten niet beter of werken is normaal. Zij werken vier dagen per week, net als hun man en de kinderen gaan drie dagen per week naar de dagopvang of BSO.

De tijden zijn veranderd en wij zaten er midden in.
Met recht een kantelgeneratie.